

Od leve proti desni: dr. V. Kac, predsednik upr. odbora, dr. Leop. Boštjančič, podpreds. upr. odbora; prof. dr. Ant. Dolar, Fr. Majer, dr. Igor Rosina, R. Lenard, člani upr. odb.

POSOJILNICA V MARIBORU

(N A R O D N I D O M)

Posojilnica r. z. z o. p. v Narodnem domu je najstarejši slovenski denarni zavod v Mariboru. Letos poteka 63 let, odkar je bila prvič ustanovljena, in 53. leto, odkar je pričela poslovati. Rodila jo je narodnostna ideja v tistih časih, ko so si štajerski Slovenci pričeli kot prve gospodarske organizacije ustanavljati prav posojilnice, da bi varovale slovensko pokrajino pred nasilnim potujčevanjem. Prav zato pa je Posojilnica v Narodnem domu tako tesno povezana z narodnim in gospodarskim življenjem Maribora in njegove širše okolice ter uživa ugled kot redko kateri denarni zavod.

16. novembra je poteklo 76 let, ko so slovenski štajerski prvaki, med njimi Jože Vošnjak, Matija Prelog, Franc Rapoc, Josip Jurčič, Ferdinand Dominkuš, Janko Sernec, Josip Šuman, Lovro Vogrin, Franc Radey in Janko Pajk sklenili v Mariboru ustanoviti mimo slovenskega političnega društva tudi slovensko posojilno društvo, ki naj bi bilo gospodarska zaslomba slovenskemu političnemu udejstvovanju na slovenskem spodnjem štajerskem.

Na tem sestanku in še na nekaterih poznejših je bil položen temelj slovenskemu posojilništvu. Pripravljalni odbor je 10. aprila 1869 vložil pravila snujočega se posojilnega društva štajerskemu namestništvu. V pravilih, ki so bila kopija pravil Hranilnice in posojilnice v Karlinu na Češkem, je bil določen namen, društvene zadeve, pravice in dolžnosti udov, obrestna mera, društveni zaklad in pogoji posojil. V zadnjem paragrafu pravil pa se je glasil zadnji odstavek takole: »Slovenske besede teh pravil so izvirne in v društvu se rabi slovenski jezik pri zborih in opravilih«. C. kr. štajersko namestništvo je ta pravila zavrnilo z motivacijo, da nimajo vlagatelji zadostnega jamstva za svoje denarje in da bi bila odobritev pravil mogoča le v primeru, če bi se spremenila tako, da bodo društveniki neomejeno, solidarno in z vsem svojim premoženjem jamčili za društvene obveznosti.

Proti tej rešitvi namestništva, ki jo je pripravljalnemu odboru dostavil mariborski magistrat v nemškem jeziku, so vložili odborniki priziv na notranje ministrstvo. V svojem prizivu so s stvarnimi dokazi odločno pobijali stališče štajerskega namestništva ter naglašali med drugim, da hoče biti Posojilnica v Mariboru posojilni zavod predvsem za kmetško prebivalstvo mariborske okolice. Tudi so se pritožili zaradi nemškega odgovora na svojo slovensko vlogo: »Kako bi se moglo zahtevati od nižjih uradnih, da so, kar se ravnopravnosti tiče, tudi nam Slovencem pravične, ako slavna namestnija sama, ki bi nad

tem čuvati morala, zoper to greši«. Štajersko namestništvo je poslalo priziv ministrstvu s pripombo, da navedbe ne držijo in da pritožba zaradi nemškega odgovora ni upravičena, ker enakopravnost avstrijskih narodov ne gre tako daleč, da bi zaradi nje morali uradovati deželni uradi v vseh v deželi običajnih jezikih. Ministrstvo je v juliju leta 1869. zavrnilo priziv, potrdilo pa odklonitev štajerskega namestništva v Gradcu.

Neustrašeni poborniki slovenskega političnega in gospodarskega udejstvovanja na slovenskem štajerju, vajeni šikan in ponižanja s strani c. kr. deželnih uradov, pa niso vrgli puške v koruzo. Čeprav se ji je ponesrečil prvi poskus ustanovitve Posojilnice v Mariboru, vendar nam njihovo prizadevanje izpričuje tedanjo ozko povezanost gospodarskih in političnih vprašanj, izrazilo narodno zavest in poudarjanje zapostavljenih kmetijskih interesov. Pripravljalni odbor je vložil nova pravila. Opustil je namenoma v novih pravilih naziv »Posojilnica« in ga zamenjal z »Društvom mariborske založnice«. Že prva pravila so predvidevala, da dobi ob razpustu polovico premoženja društvo Sv. Mohorja, polovico pa Slovenska Matica, druga pravila pa, da naj se čezmerni dobiček ali pa premoženje ob razpustu porabi predvsem za gospodarski in duševni napredek Slovencev posebno v mariborski okolici. Štajersko namestništvo se je ponovno spotikalo nad pravili, čeprav so predvidevala neomejeno zavezo, zlasti pa nad vsebino točke o razpustu, a vendar jih je potrdilo z dne 3. septembra 1872.

Na temelju, ki je bil položen 1868 slovenskemu posojilništvu, je zrasla po hudih narodnostnih bojih leta 1882. Posojilnica v Mariboru. V njenem prvem odboru so bili ravnatelj dr. Jernej Glančnik, blagajnik Pavel Simon, preglednik Franc Bindlechner, odborniki Franc Radey, Feliks Ferk, Martin Berdajs in Jože Rapoc; v nadzornem odboru pa oče Posojilnice Franc Rapoc, nadalje Ferdinand Dominkuš, Lovro Ferk, Lavoslav Gregorec in Ivan Fluher. Posojilnica, ki je takoj po ustanovitvi pričela poslovati v hiši deželnega poslanca Franca Radeya (današnja Aleksandrova cesta 22), si je že naslednje leto najela nove prostore v hiši št. 16 Aleksandrove ceste, je tvorila novo narodnostno postojanko, ki je varovala nastopajoče narodno osamosvojevanje in si kaj kmalu pridobila zaupanje in vero slovenskega štajerskega kmeta.

Posojilnica je neizprosno varovala popolno samostojnost in se odločno protivila proti vsakemu vezanju na katerikoli drug denarni zavod. Bila je v tem pogledu nositeljica težnje po popolni avtonomiji posameznih po-

Od leve proti desni: Ravnatelj Matej Dolenc, preds. nadzornišva, Stanko Detela, podpreds.; dr. Hugon Robič, dr. Fr. Hojnik, Karel Jančič, Zdenko Pipuš člani nadz. odb.

sojilnic. Tudi je značilno, da se je z ustanovitvijo Posojilnice v Mariboru odprlo jezikovno vprašanje pri hranilnicah in gospodarskih organizacijah sploh. Zaupanje v mariborsko Posojilnico je od leta do leta vidno raslo v veliko nezadovoljstvo mariborskih Nemcev, ki so si prizadevali omajati to zaupanje. Postala je stebler slovenskega denarništva in omogočala s posojili novim posojilnicam delovanje, preprečevala je s posojili šolam prodiranje nemškega vpliva na deželo, krepila je slovenski živelj v Mariboru in dvigala mariborsko slovensko društveno in družabno življenje. Največjega gospodarskega pomena pa je bila Posojilnica za slovenskega štajerskega kmeta, ki je bil ponosen na svoj denarni zavod. Posojilnica se je pričela uveljavljati kot nekakšna centralna blagajna za večino spodnjih štajerskih posojilnic in je sredi hudih bojev proti najhujšim nemškim napadom že v petem letu svojega obstoja zrasla do največjega denarnega zavoda in tako postala najmočnejša narodna trdnjava.

Gospodarski in narodnostni boji med slovenstvom in nemštvom so se na Spodnjem štajerskem vedno bolj ostrili. Slovenska narodna zavest je podžigala sovraštvo nasprotnikov. Posojilnica v Mariboru je izdatno podpirala vsa slovenska narodno-kulturna in gospodarska društva. Njeno uspešno poslovanje je zahtevalo večji aparat in poslovni prostori so postali pretesni. Pa tudi narodnostne razmere so jo tako rekoč silile, da bi si zgradila lasten dom. Zadevni predlog in naziranje, da mora biti novi društveni dom reprezentativna stavba, v kateri bodo našle svojo streho vse narodne organizacije in kjer bo mesto za vse slovensko družabno življenje, je bil sprejet na občnem zboru 21. februarja 1892. Toda do realizacije načrta je prišlo šele čez 5 let. Načrte za dom je izdelal češki arhitekt Jan Vejrycha in so znašali gradbeni stroški 230.000 gld. Nova mogočna zgradba je bila brez posebnih ceremonij izročena leta 1898. svojemu plemenitemu namenu. *Narodni dom je bil v ponos vsem Slovencem, postal je središče in trdnjava mariborskega in okoliškega zatiranega slovenstva.*

Politična diferenciacija štajerskih Slovencev pa je imela svoj odmev tudi pri Posojilnici. Po smrti predsednika Glančnika leta 1905. sta bila dva kandidata: kanonik dr. Mlakar in odvetnik dr. Rosina. Izvoljen je bil dr. Rosina. Z dr. Rosino je prišel na čelo Posojilnice mož, ki je videl v združništvu najprimernejšo obliko gospodarske organizacije našega naroda. Prav v tej dobi pa so se politično doslej enotni štajerski Slovenci začeli deliti zaradi političnih in kulturnih vprašanj. »Napredna« skupina je imela oporo v Posojilnici, dočim si je katoliška skupina ustanovila Spodnještajersko ljudsko posojilnico.

Posojilnica v Narodnem domu je ostala zvesta svojim narodnim načelom, na katerih je bila ustanovljena in je tako žela še naprej zavidljive uspehe. Mimo tega pa se je posvečala kmetiskim in meščanskim zadevam in tako položila že v predvojni dobi temelje slovenski trgovini in obrti v Mariboru in okolici.

Posojilnica v Narodnem domu je tudi med svetovno vojno s svojimi krediti varovala narodne interese. Do skrajnosti se je upirala vojnim posojilom in je bila ob prevratu brez vsakega avstrijskega vojnega posojila. Njen predsednik dr. Rosina je bil aretiran, vojaštvo pa je med vojno deloma zasedlo Narodni dom, kar je bil za Posojilnico hud udarec. Ob prevratu, v tem najodločilnejšem zgodovinskem trenutku, pa je bila usoda Maribora in zelenega Podravja ter severne državne meje po njeni zaslugi z Maistrovo pomočjo določena v našo korist. Narodni svet je potreboval denar in Posojilnica je odprla svoje blagajne ter izdala v mesecih novembru ter decembru usodnega leta 1918. Narodnemu svetu v Mariboru 2.000.000 K. Ta korak Posojilnice je veliko zgodovinsko delo v naši preteklosti.

V današnjih hudih časih gospodarske depresije predseduje zavodu dr. Viktor Kac, ki je v aktivnem narodnem in gospodarskem delu preživel vso težo mariborskega slovenstva v zadnjih desetletjih ter bil že od leta 1908. v njenem vodstvu in si pridobil velikih gospodarskih izkušenj. Poln optimizma, se je lotil z vso vnemo njenega delovanja, pri katerem ga vodi načelo združne zavesti v gospodarskem oziru.

Zasluga Posojilnice je, da je bilo rešenih propada nešteto slovenskih kmetij, nešteto slovenskih trgovcev in slovenskih obrtnikov.

Skrajna solidnost in previdnost Posojilnice skupno s težnjo po čim manjši obrestni napetosti ji je pridobila veliko zaupanje prebivalstva in omogočila, da uspešno in brez pretresov klubuje hudi svetovni krizi in se naglo bliža popolni normalizaciji. Danes ima Posojilnica v Narodnem domu nad 600.000 Din deležne glavnice, nad 10.090.000 rezerv in okrog 60.000.000 hranilnih vlog.

Uradništvo posojilnice, v sredi ravnatelj g. Bratovič